

Bratislavské listy

BRATISLAVSKÉ LISTY / ročník II./sept 1989 -riadi redakcia, vydáva Ján Čarnogurský, ul.Karola Adlera 10, Bratislava/Príspevky dopravujte vydavateľovi/Uverejnené príspevky nemusia vyjadrovať názor redakcie ani vydavateľa / Pôvodné články z BL je možné uverejniť inde len s uvedením prameňa

Č L Á N K Y

- Ján Druga : Rozpoltené vedomie - záver
Ivan Hoffman : O účasti kresťanov na veciach verejných
Ján Gunčaga : Úlohy a formácia angažovaných kresťanov /laikov/
Ivan Jašek : Kto podvracia republiku?
Milan M. Šimečka: Politický proces
Milan Šimečka : List do väzenia

S P R Á V Y

Púť v Nitre

D O K U M E N T Á C I A

Uznesenie o trestnom stíhaní
List prezidentovi republiky
Telegram z Poľska
Tajné sovietsko-nemecké dohody

Ján Druga : ROZPOLTENÉ VEDOMIE - ZÁVER

Vydavateľ Bratislavských listov dr. Ján Čarnogurský bol v dobe, keď sme zostavovali toto číslo spolu s ďalšími štyrmi slovenskými intelektuálmi zadržaný štátnou bezpečnosťou a je dodnes spolu s Prof. Kusým držaný vo väzbe. Okolnosti, ktoré sprevádzajú túto manifestáciu bezduchej sily a svojvoľne vládnucej triedy, jasne osvetľujú situáciu, v ktorej sa dnes všetci nachádzame.

Právny dôvod pre zadržanie a domové prehliadky mala poskytnúť údajná výzva na kladenie kvetov v Bratislave 20. augusta 1989, čo malo naplniť skutkovú podstatu trestného činu poburovania a prečinu proti verejnému poriadku. V skutočnosti však obžalovaní oznámili národnému výboru, že v túto nedeľu položia kytice kvetov na miesta, kde boli pred 21 rokmi zastrelení dvaja mladí Židia. V ďalšom priebehu vyšetrovania, ako sme sa postupne dozvedali, sa menil dôkazový materiál, obvinenia sa prekvalifikovali a už dvakrát bol odložený termín uzavretia vyšetrovania. Popri kladení kvetov sa objavil dôvod pre obvinenie z trestného činu podvracania republiky v citátoch z článkov a úvah oboch väznených, čo by mali potvrdiť posudky "súdnych znalcov". V ďalšom bolo obvinenie dr. Čarnogurského prekvalifikované pod ods. 2 §98, keď sa mal podvracania republiky dopustiť v spolupráci s cudzou nepriateľskou mocnosťou preto, lebo napísal a hľadal sa dôkaz, že aj doručil do zahraničia svoju reportáž z Bratislavskej lýry 1989 o škandalóznom priebehu vystúpenia americkej speváčky Joan Baezovej. Najnovšie sa vyšetrovanie sústreďuje na pátranie po dôkazoch o hospodárskej kriminalite, čo spolu s "cudzou nepriateľskou mocnosťou" by malo silne zapôbiť na verejnosť.

Tieto improvizácie s propagandistickým zámery v politických procesoch sú predvídateľné, čo nás však potešilo, sú verejne vyslovované protesty. Popri niekoľkých už známych "kritikoch režimu" sa objavili nečakane osobnosti, známe z verejného života, zástupcovia možnej občianskej spoločnosti, reprezentanti rôznych duchovných orientácií. Spoločné túžby po demokratickejšom usporiadaní spoločnosti sa môžu začať naplňovať, keď práve takí ľudia vyjdú z izolácie a stretnú sa na základe počiatočnej základnej zhody. Zdá sa, že týmto prvopočiatočným by mohla byť obhajoba a presadenie práva jednotlivca slobodne tvoriť, vyslovovať a obhajovať vlastný názor, čo je vlastne jediný dôvod pre pripravovaný proces a základný kameň demokracie. Na Slovensku je možné aj to, že sa toto číslo dostane aj k Vám, do ciel Justičného paláca: v myšlienkach sme stále s Vami, priatelia a mnohí z nás sa za Vás aj modlíme

redakcia

Rozprával nám raz jeden starý jachymovský väzeň, že v čase, keď si odpykával trest v tomto uránovom molochu, dávali sa Slováci v táboroch často dohromady a tvorili malé skupiny. Toto si všimol jeden z dozorcov a dal si predvolať nášho priateľa, aby zistil, čo majú títo Slováci za tajomstvá. Náš mukl mu vtedy odpovedal: "Pán dozorca, to je slovenská otázka, o tom nebudem s vami diskutovať!" Dozorca mu na to povedal: "Rozumiem", a viac sa na nič nepýtal.

Od malička sme počúvali, že existuje nejaká "slovenská otázka". Otvorene ju nikto nevyslovil, ale stále ju bolo cítiť a z času na čas nadobúdala v rôznych formách aj radikálnejšie prejavy.

Ak by som mal dnes čo najstručnejšie charakterizovať, čo tvorí pozadie tejto tzv. slovenskej otázky, povedal by som, že je to skutočnosť, že Slováci tvoria stále prívosok kohosi iného. Do roku 1918 sme boli tisíc rokov prívosok Budapešti, po roku 1918 sme prívosok Prahy. Centrum politického, hospodárskeho a kultúrneho života bol vždy kdesi mimo a my sme boli nanajvýš vykonávatelia rozhodnutí.

V takejto atmosfére nemôžu vyrastať zodpovedné osobnosti v národe a postupne stále viac narastá pocit neschopnosti, nemožnosti, pasivity a tiež pocit skrytej roztrpčenosti.

Nikdy som nevedel dobre pochopiť, prečo sa toľko znovu a znovu píše na všetkých ideových stranách o Slovenskej republike v rokoch 1939 až 1945. Znovu a znovu sa prehodnocujú rozhodnutia a postoje politických, hospodárskych a náboženských predstaviteľov z tohto obdobia. Mohlo by sa zdať - a takto je to aj najčastejšie interpretované - že je to neskončený zápas hlavných ideových smerov tohto storočia na Slovensku. Myslím si však, že v prvom rade je to preto, že vtedy sme jedinýkrát boli - nie objektom - ale subjektom dejín a preto je o čom a k čomu hovoriť. Potom sa už znovu len vezieme na rozhodnutiach niekoho iného a diskutie siabnú na intenzite.

Často dostávame z Čiech otázky: prečo sa na Slovensku neujala Charta 77 a iné hnutia, prečo tu nevzniklo prípadne nejaké samostatné hnutie a podobné. Ježen z hlavných dôvodov je ten, o ktorom tu hovorím. V Bratislave a na Slovensku vládne rokmi nahromadené apatia provincie. Nahradiť atmosféru hlavného mesta s jeho úradmi, ktoré skutočne rozhodujú, s jeho zahraničnými zástupiteľstvom, s jeho návštevmi a podujatiami, nemožno ničím. V takejto atmosfére vyrastá duchovný pohyb a v ňom osobnosti.

Ak by takéto polozenie malo trvat dlho, hrozi nakoniec postupna politicka, hospodarska a kulturna asimilacia a celkova duchovna degeneracia. Preto predpokladam, ze vyvoj na Slovensku sa v ramci Československej republiky bude musiet uberat k este vacsej politickej, hospodarskej a kulturnej samostatnosti Slovenska.

S tym, o com tu hovorim, súvisi velmi úzko otázka niektorých národných symbolov. O slovenskom znaku, zástave a hymne sa už otvorene a odborné píse, napr. na stránkach Literárneho týždenníka a preto je zbytočné sa tu o nich zmienovat. Hádam len toľko, že by mali postupne celkom samozrejme zaujat miesto v našom národe.

Trochu absurdne bude znieť, keď sa dotknem iného problému. Nikdy som totiž nevedel dobre pochopiť, prečo najstaršia a jediná katolícka ustanovizen na Slovensku - Spolok sv. Vojtecha - nesie meno českého svätého. Keď táto ustanovizen vznikla, v roku 1870, Radlinský ju chcel pomenovat Spolok sv. Cyrila a Metoda, ale Maďari to nedovolili. V tom najlepšom prípade sa mohol volat tak, ako sa volá. Hoci spoločenstvo svätých je všeobecné, predsa si každý národ zvlášť cíí práve svojich svätých. My po nich nemáme pomenované - okrem niektorých kostolov - nič. Podobne by sa dalo hovorit o názvoch dvoch slovenských univerzít.

Keď hovoríme o slovenskej otázke, rovnako úzko s nou súvisi naše zaradenie do európskeho celku. Naše dejiny patria do dejín Európy. Na Slovensko prichádzali v minulosti majstri z Talianska, Nemecka a iných krajín a dneš ich maľby a stavby celkom samozrejme považujeme za naše a sme na ne hrdí. Odjakživa sme tu žili vedľa seba s inými národmi a žili sme s nimi pokojne. Vyrastal som v Nitre, kde žilo hodne Maďarov. Nepamätám sa zo svojho detstva na jediný

národnostný konflikt.

Slovensko leží šťastne na rozhraní dvoch veľkých kultúr - západu a východu. Otvorenosť kultúrnym a duchovným hodnotám okolitého sveta, spolu so zachovaním si vlastnej, slovenskej duše, tvorí perspektívu stále nepoznaných možností, ktoré v tomto národe driemu. A preto niet dôvodu k malomyselnosti a porazenectvu.

V Písme svätom nachádzame výrazy "moja hodina", "hodina Syna človeka" a podobne. Na svadbe v Káne Galilejskej hovorí Ježiš svojej matke: "Čo nás do toho, žena? Ešte neprišla moja hodina" /J 2,4/. Pred svojím utrpením Ježiš vo veľkňazskej modlitbe zasa hovorí: "Otče, prišla hodina; osláv svojho Syna, aby Syn oslávil Teba!" /J 17,1/.

Hodina človeka je chvíľa, ktorú treba naplnit činom, pretože ináč prechádza okolo nás ako nevyužitá príležitosť, aby sa možno už nikdy nevrátila.

Podobne je to i so spoločenstvami - cirkvou, národom. Sú "jeho" hodiny, ktoré, keď sa nenaplnia činom, prechádzajú pomimo, aby sa, ako príležitosť k "novému" životu, možno už nikdy nevrátili. Každý takýto zodpovedný čin zasa sprejáva "sláva" Božia.

Sebaavedomenie a zmierenie. Zmierenie so sebou i s okolím. To sú volania, ktoré k nám dnes naliehavo prichádzajú. Dokážeme na tieto vyzvy odpovedať? Táto otázka nech je položená na záver týchto dvoch úvah o rozpoltenosti nášho slovenského vedomia!

Napísané 27. augusta 1989 - v čase, keď naši priatelia, prof. Miro Kusý a dr. Ján Čarnogurský, "zažívajú" svoj nedeltný obed vo väznici Justičného palaca v Bratislave.

Ivan Hoffman : O ÚČASTI KREŠŤANOV NA VECIACH VEREJNÝCH /Vybraté z dlhšej úvahy/

Že termín politika môže mať iný význam, než ten nenasvidený, je pre mňa nečakaná dilema. Logicky chápe, že sa tu desastročia zneužívali slová, za ktoré nie je ekvivalent /pravda, dobro, vlasť.../ a že je nutné ich v pôvodnom význame vrátiť do obehu. Zrejme ešte dlho budeme instinktivne dávat prednosť opisnému "starosť o veci verejné". Chaos, ktorý vládne v slovenčine i češtine je odrazom chaosu, ktorý vládne v Československu. Čo spravit, aby slová, používané ako prostriedok manipulácie a teda vzdudzujúce nedôveru a vyvolávajúce nedorozumenia - sa opat stali prostriedkom komunikácie?

Treba tieto slová naplnit obsahom. Dať im zmysel tým, že sa pravdou, dobrom, vlasťou, starosťou o veci verejné, začneme osobne i spoločne zaoberat. A keďže sme svedkami toho, aké smutné sú dôsledky projektu spoločnosti, vybudovanej na vyhlásení ideálneho a definitívneho riešenia, mali by sme prirodzene túžiť po tolerancii, pluralizme, po demokracii, ako forme, ktorou sa možno na čomsi slušnejšom dohodnúť.

Keď sa v marci minulého roku zišli v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí veriaci a s nimi sympatizujúci spoluobčania na tichej manifestácii za obsadenie biskupských stolcov, slobodu viery a za rešpektovanie ľudských práv, upozornili tým spoločnosť nielen na svoje problémy, ale predovšetkým na svoju existenciu a na existenciu zkonstatného, byrokratického režimu s jeho represívnym policajným aparátom. Z ústrania kostolov a z ústrania výchovných stredísk ministerstva vnútra sa vynorili dve na verejnosti roky nevidené skupiny občanov. Nezainteresovaní mohli porovnat dve alternatívny prístupu k problémom na zrozumiteľnom kontraste modlitby a násillia. Názorne sa ukázalo jednak, že pomery je na čase zmenit, jednak, že s účasťou kresťanov na zmene pomerov možno a treba rátať. Vo vzrušených debatách boli potom kresťania zväčša predmetom nádejí, ale občas i dôvodom istej nervozity: Ich pokojná statočnosť, dôs-

tojnásť a nezávislosť im získali sympatie verejnej mienky, no našli sa i ľudia, u ktorých sa prebudil strach z inkvizitných súdov a upalovania čarodejníc, predstava konštruovaná o kresťanoch po desastročia ateistickej propagandy.

Sotva to budú veriaci, ktorí slušnú budúcnosť budú kaziť. Práve v ich prípade totiž platí, že zlé bolo na čosi dobré. Desastročia útlaku ich viedli k duchovnej a mravnej obrode, k utuženiu viery, k hľadaniu spoločenského uplatnenia v službe človeku, v priamočiarej starostlivosti o bližného. Nekompromitovali sa prijatím ideologických a sociálnych utópií, zostali verní Božiemu desatoru a tradícii otcov, udržali si povedomie duchovnej kontinuity. Ako vyhlásení nepriatelia pokroku, nespoľahliví, "nevedecký" živel, boli kresťania vylúčení z politickej činnosti a z rozhodovania o osude národa. Ako negatívne sa neúčast kresťanov na veciach verejných premietla do stavu spoločnosti, dnes vidí kde kto. A je to čoraz jasnejšie i samotným kresťanom, ktorí sa o práva svoje i ľudské začínajú hlásiť.

Účasť kresťana na veciach verejných si nemožno predstavit bez "komplikácií" obsiahnutých v evanjeliách. Vždy bude správcom, nie vlastníkom sveta, nikdy sa nebude môcť považovat za autora toho dobrého, či užitočného, ale práve len za prostredníka dobra univerzálneho. Jeho motívom nemôže byť časná odmena a jeho úsilie nemôže mať hraníc. Navyše kresťan nemôže byť pragmatikom, nemôže ľubovolne taktizovat, nemôže používat prostriedky, ktoré by boli v rozpore s cieľom. Vo svojej činnosti vždy bude viazaný prikázaním milovat krieštnika s povinnosťou odmietnuť hriech /a zakaždým predovšetkým v sebe/. Jeho povinnosťou vždy bude odpúštat, jeho zbraňou obetavosť, láska, pokora.

Tento neúplný náčrt "komplikácií" môže pôsobiť dojmom, že v konkrétnych situáciách, keď sa

volí menšie zlo, alebo sa riešia praktické, ne-duchovné dilemy, nemôže kresťan ničím prispieť, že je neužitočný pre bežný život. Kresťanov realizmus je dnes skutočne výnimočný. Nepredpokladá ideálny svet, odstránenie všetkých foriem zla, vie, že na zemi nikdy nebude jestvovať dokonalá harmonia ani spravodlivosť. Lenže hoci vie, že ideálnu spoločnosť nemožno vybudovať, neoslboďuje ho to od povinnosti sa k ideálu vzťahovať, naplniť ho svojím životom. Kresťanova motivácia je teda rezistentná voči svetu, súčasne však jedine vo svete môže konať. Dovoľením tohto paradoxu je vedomie, že spásu duše si síce nemožno zaslúžiť /spása duše môže byť iba dielom Božej milosti/, že ju však možno, svojou neužitočnosťou v tomto svete, prekaziť.

Kresťan sa teda nevzťahuje k demokracii, ani k pluralitnej - vzťahuje sa k láske, k добрote. Cíti ovšem, že tieto hodnoty by mu bolo v pluralitnej spoločnosti zúročiť ľahšie ako v totalitnej diktatúre, ktorá človeka nezištne milujúceho považuje za najväčšie nebezpečenstvo a kresťanov za politickú opozíciu, ktorú treba takticky likvidovať. Je zrejme, že činnosť charitatívnych spoločenstiev, reholí, kresťanských univerzít a verejno prospešná činnosť záujmových kresťanských spolok nemôže ublížiť národu. Ideológia reálneho socializmu však môže ublížiť značne.

Systém, ktorého rozklad prežívame, sa zrodil z premisy, že človek je človekom svojou schopnosťou racionálne sa zmocniť skutočností. V mene pokroku a vedeckého poznania došlo postupne k úpadku a zrelativizovaniu všetkého, čím si bol človek kedysi istý v oblasti duchovnej a mravnej. Úpadok duchovný a mravný však logicky vyústil do úpadku samotnej racionality a vedeckého poznania, ktoré sa vo svojich dôsledkoch obracia proti nám. Vzťahovať sa k rozumnosti človeka je totiž čosi iné, ako snažiť sa byť rozumný, používať rozum. Iba vzťahujúc sa k добрote možno vylúčiť, že rozum sa nezvrhne, že nedá prednosť hriechu. Hlas rozumu vedie človeka bezpečne, iba ak ho súčasne vedie hlas srdca. Každý koncept spoločnosti, ktorý tieto hlasy vníma v protiklade, volí medzi nimi a jeden z nich sa snaží umlčať, vedie zákonite k tragédii /k bigotnému ateizmu, alebo k bigotnej viere/.

Kresťania v totalitnom režime, v ktorom zvädzajú zápas o samotné prežitie, stoja pred nutnosťou hlasom srdca uznať hlas rozumu, byť tvorcami jednoty týchto hlasov v Duchu. Nemožno nezachraňovať svet, /ako svet Boží/, ak chceme zachraňovať vieru. Mnohým táto úloha dnes pripadá na sily kresťanov; ich súčasnému programu skutočne chýba niekdajší intelektuálny lesk. Kresťania sami sú v pokušení veriť, že iba "krv mučeníkov je semenom kresťanov". Krv mučeníkov však, v Božom pláne spásy, je vždy i semenom kresťansky orientovanej intelektuálnej elity. Niet teda prečo si myslieť, že pre hlas rozumu sa dnešnému kresťanovi nedostáva uší, že zo súčasného Egypta racionality bez lásky nevedie práve cesta milujúceho rozumu. K Bohu sa vzťahujúci vzdelanec nastojí pred otázkou, či je predurčený formulovať racionálne východisko zo súčasnej krízy - je to jeho povinnosť zoči-voči existencii filozofických, ekonomických s sociálnych projektov, vybudovaných na netolerancii a násilí a vnútorných celým národom metódou štátom organizovanej zločinnosti práve v mene ničomu nezodpovedného rozumu. Na kresťanoch je, aby rozum mali za zodpovedný srdcu, nie aby sa rozumu vzdali. Kresťansky orientované vedecké poznanie nie je čímsi viac alebo menej užitočným. Je holou nutnosťou, ak národ v našom postavení má odolať ríši zla.

Odvaha kresťanov je čosi, čím sa nemôžu chváliť, lebo ju nemajú z vlastného pričinenia. Je im daná od Boha, jemu sa i budú zodpovedať, ako s ňou hospodárili. Nie všetci jej pochopiteľne dostali rovnako a nikto ju nemá považovať za cieľ - no isté je, že byť statočný je kresťanovou povinnosťou všade tam, kde sa pácha krivda, kde je ubližované človeku, kde vládne hriech. A pretože si kresťan nemôže dovoliť byť iný ako odvážny, ak svojím životom má osláviť Boha, nutnou súčasťou jeho nebojácnosti musí byť pokora. Voči Bohu ani voči ľuďom nie je na mieste ani

tien' vystatovačností, nadradenosti. Bolo by nerozumením zakladať si na tom, čo je našou povinnosťou, rovnako, ako by bolo nerozumné sa tejto povinnosti vyhýbať.

Politikou sa kresťan zaoberať nesmie, alebo musí. Niet zrejme všeobecnej odpovede, ku ktorej by sme mohli dospieť po zhromaždení a analýze všetkých pre a proti. Odpovedať si možno iba individuálne, lebo odpoveď spočíva v osobnom prijatí Božej vôle, v ochote, či nechcote prijať vlastné poslanie, zúročiť svoj talent a pevne zakotvený v Bohu priniesť dobré ovocie. Nie každý je povolovaný k rovnakému, ale každý povolovaný /teda i k práci verejnej/ je zodpovedný za to, akú odpoveď dá svojím životom tomu hlasu, ktorý sa z večnosti prihovoril jeho svedomiu.

Kresťania, ako chybujúci ľudia, sprostredkujúci absolútnu pravdu, sú samozrejme podrobení kritickému pohľadu svojho okolia a ich slabosti sú predmetom pochybností o tom, čomu veria. Kresťania pochopiteľne ideálne dokonalými ľuďmi nie sú, preto tým, ktorí kresťanské zásady nechcú prijať za svoje /napríklad jednoducho preto, že sú náročné/ vždy bude ako argument stačiť jeden príklad zlého veriaceho, jediná jeho negatívna črta. Oživený záujem o kresťanstvo v súčasnosti však naznačuje, že veriaci sú na tom predsa len o poznanie lepšie, pokiaľ ide o morálku, mravnosť a integritu osobnosti, že menej doplatili na útlak režimu, než tí, ktorí ho sprevádzali. A tak okrem tých, ktorí vstupujú do cirkvi, alebo sa do nej vracajú, rastie počet ľudí, ktorí žijú podľa svojho svedomia, ktorí prijímajú kresťanské zásady a vyznávajú ich svojím životom. Veriaci človek sa čoraz častejšie stáva v svojom okolí príkladom, že slušný, usporiadaný život, svedomitosť, láskavosť a dobrota sú ešte možné.

apríl - máj 1989

0

Ján Gunčaga : ÚLOHY A FORMÁCIA ANGAŽOVANÝCH KRESŤANOV /LAIKOV/
Prednesené na pracovnom stretnutí angažovaných členov ÚSKI mladšej generácie 1.-2. apríla 1989 v Raunheim, BRD

POJEM " LAIK "

O "laikoch" sa doteraz v Cirkvi veľa nahovorilo a popisalo, najmä od II. vatikánskeho koncilu /11.okt.-8.dec.1965/, na ktorom sa "laici" stali centrom pozornosti.

Konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium definuje Cirkev ako "Ľud Boží na ceste". Jednotlivé skupiny v Božom ľude sú: hierarchia /duchovenstvo/, laici a rehoľníci.

4. kapitola tejto konštitúcie je venovaná laikom. V úvode, v článku 30, koncil definuje laikov: "Cirkevný anem, keď vysvetlil úlohy hierarchie, rád venuje pozornosť stavu tých veriacich, ktorí sa nazývajú laikmi." V článku 31 laikov charakterizuje takto: "Pod menom laici sa tuňá rozumejú v š e t c i v e r i e c i okrem členov duchovenstva a Cirkvou schváleného rehoľného stavu."

Podľa tejto definície laici sú to isté ako veriaci, ide o synonymá. Nakoľko v bežnej reči slovo "laik" znamená to isté ako "neodborník", je potrebné vyzdvihnúť "cirkevný" význam tohto slova, alebo lepšie povedané pôvodný význam. Pôvodne totiž slovo "laik" pochádza z gréckeho "laos" - ľud. Tento výraz používa grécka Biblia na označenie Božieho ľudu - na rozdiel od neveriaceho, "pohanského" ľudu, ktorý nazýva "ethné". Etymologicky slovo laik označuje v Novom zákone č l e n a B o ž i e h o Ľ u d u .

V dejinách Cirkvi sa však označenie laik čoskoro začalo používať na označenie len tých členov Cirkvi, ktorí neprijali kňazskú vysviacku. Napriek tomuto vysvetleniu dodnes nie je označenie "laik" v cirkevnom spoločenstve jednoznačné. Zdá sa, že pre mnohých "laik" to isté ako: veriaci, kresťan, laický veriaci, veriaci laik, angažovaný laik, jednoduchý kresťan, aktívny kresťan, uvedomelý laik, vzdelaný laik, v Krista veriaci laik a pod.

Súhrnne k "problematike laika" treba povedať: Ak názov "laik" neoznačuje uvedomelého kresťana, ktorý sa angažuje v cirkevnom spoločenstve a zámerne uplatňuje kresťanské zásady vo svojom povolání/zamestnaní/, mali by sme toto označenie nahradiť jednoduchou výrazom "veriaci". Tak by sme sa lepšie priblížili k realite. A realita je taká, že títo "laici" tvoria absolútnu väčšinu členov Cirkvi, okolo 99 %. Z nich iba nepatrná menšina sa zámerne angažuje v apoštolskej práci Cirkvi a vo verejnom živote. Táto minorita - to sú a n g a ž o v a n í k r e s ť a n i a .

ANGAŽOVANÝ KRESŤAN

Čo rozumiem pod označením kresťan? Angažovaný kresťan, kresťan z povolania, je kresťan, ktorý sa z á m e r n e usiluje naplniť celý svoj súkromý, profesionálny a verejný život kresťanským duchom.

Angažovaného kresťana charakterizuje /hesloviťe/:

1. duchovný život - život v prítomnosti Božej, život modlitby, sústavný kontakt s eucharistickým Kristom,
2. náboženské vzdelanie - systematické "postgraduálne" vzdelávanie,
3. úsilie o kristianizáciu vlastného odboru činnosti /zamestnania/, o d b o r n o s ť , podľa špecifických možností čo najvyššieho stupňa, tvorba kresťanských "noríem" v spolupráci s ľuďmi vlastného odboru,
4. apoštolská aktivita a spoluzodpovednosť v Cirkvi - život a čítanie s Cirkvou,
5. angažovanosť v spoločnosti v duchu Evanjelia na miestnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

POSTOJ CIRKVI K "LAIKOM" /VERIACIM/

Postoj cirkvi k "laikom" a hodnotenie poslania "laikov v Cirkvi možno považovať za jeden zo základných indikátorov cirkevného vývinu. Inými slovami: vyspelosť Cirkvi ako spoločenstva posudzujeme tiež podľa jej postoja k "laikom". Jednostranná ekleziológia zdôrazňovala až do začiatku nášho storočia hierarchickú zložku Cirkvi. Väčšina veriacich /"laikov"/, ktorí tvoria okolo 99 % členov Cirkvi, stotožňovala Cirkev s duchovenstvom. Pre túto väčšinu veriacich Cirkev bola a ,bohužiaľ, ešte i dnes, 20 rokov po II. vatikánskom sneme, je iba "SERVIS".

Za posledných 60 rokov došlo k výrazným zmenám v nazeraní na postavenie a úlohu "laikov". Už Pius XI. videl dôležitosť laického apoštolátu. Zasadzoval sa za Katolícku akciu, hnutie laikov, ktoré sleduje výlučne apoštolské ciele. Apoštolát laikov označil ako "účasť na hierarchickom apoštoláte Cirkvi".

Ján XXIII. išiel ešte ďalej. On už hovoril o "spolupráci laikov v Cirkvi". V rámci "aggiornamenta" laikom pripadla centrálna úloha v Cirkvi. II. vatikánsky koncil postavil "laika" /veriacého/ do nového, dnešku primeraného svetla. "Laikom" venoval mimoriadnu pozornosť v troch dokumentoch:

1. vo vieroučnej konštitúcii o Cirkvi "Lumen gentium",
2. v pastorálnej konštitúcii o Cirkvi v súčasnom svete "Gaudium et Spes" a
3. v Dekréte o laickom apoštoláte.

V konštitúcii "Lumen gentium", v článku 31 snem charakterizuje povolanie "laikov" takto: "Vlastným povolaním laikov je hľadať Božie kráľovstvo tým, že sa zapodievajú činnými záležitosťami a usporadúvajú ich podľa Boha. Boh ich volá d o s v e t a , aby vykonávaním svojho zamestnania v duchu Evanjelia sa zvnútra sta kvas pričiňo-

vali o poeväcovanie sveta a tak urobili Krista zjavným ostatným ľuďom, najmä svedectvom svojho života, jasom svojej viery, nádeje a lásky". Konštitúcia "Gaudium et Spes" v článku 43 zdôrazňuje, že "kresťanská blahozvesť zaväzuje kresťanov budovať svet a starať sa o blaho všetkých ľudí."

V Dekréte o laickom apoštoláte II. vatikánsky snem vysvetľuje podstatu a rozmanitosť apoštolskej činnosti "laikov", ktorí vyvíjajú v Cirkvi a vo svete.

V najnovšom pápežskom dokumente CHRISTIFIDELES LAICI /v Krista veriaci laici/ z 30.januára 1989 sú zhrnuté závery svetovej biskupskej synody o povolání a poslaní "laikov" z októbra 1987. Ján Pavol II. v tomto dokumente zdôrazňuje nutnosť r e - e v a n j e l i z á c i e . Na prahu k 3. tisícročiu pápež vyzýva všetkých "v Krista veriacich laikov" k silnejšiemu angažovaniu v Cirkvi, politike, hospodárstve a spoločnosti a vyzdvihuje rovnakú hodnosť a s p o l i u z o d p o v e d n o s ť "laikov" na poslaní Cirkvi a v novej evanjelizácii sveta.

FORMÁCIA ANGAŽOVANÝCH KRESŤANOV /LAIKOV/

Keď vyššie uvedenú charakteristiku angažovaného kresťana konfrontujeme s realitou, právom sa pýtame:Existujú takí kresťania? Koľko ich je? A odpoveď: Existujú, sú však v Cirkvi v absolútnej menšine. Čo robiť, aby ich bolo viac? Čo robiť, aby všetci členovia Božieho ľudu boli primeranejšie aktívni? Veď všetci kresťania sú povolaní k svätosti, k plnosti života! Treba priznať, že absolútna väčšina veriacich je pasívna tiež preto, lebo nemá primeranú formáciu. Nemenej ne vine je aj nedostatok príkladnej inšpirácie.

Ako môžeme obnoviť Cirkev v duchu "aggiornamenta" a rekristianizovať spoločnosť, ak nerozvineme u veriacich zmysel pre ich povinnosť apoštolátu v každodennom prostredí? Veď medzi ľud Boží sú povolání v š e t c í ľ u d i a ! Aby Cirkev mohla plniť svoju úlohu vo svete ako "u n i v e r z á l n a s v i a t o s ť s p á s y", je nutné, aby sa jej členovia usilovali p r e t v á r a ť náš svet podľa Božieho plánu a tak svet urobili "m i e s t o m s p á s y". Zoči-voči globálnej kríze, úsiliu po autonómii "svetských" oblastí života bez Boha, masovému vzrastu "ateistického humanizmu" je formácia aktívnych kresťanov n a j n a l i e n a v e j š i o u úlohou Cirkvi.

Na urgentnosť tejto formácie som poukázal aj na pôde PAX ROMANA počas svetového kongresu v septembri 1987 v Ríme /viď súhrn v Convergence č. 4, 1987 a v Shizr č. 1, 1988/.

V pápežskom dokumente CHRISTIFIDELES LAICI z 30.jan. 1989 Ján Pavol II. zdôrazňuje "špeciálnu formáciu všetkých veriacich a najmä tých l a i k o v , ktorí sa chcú zvláštnym spôsobom venovať službe Cirkvi a druhým".

S radosťou možno konštatovať, že prvé pokusy so systematickým vzdelávaním veriacich a formáciou angažovaných kresťanov sa stávajú realitou. Tak napríklad rímska diecéza založila nedávno "Školu pre politické vzdelávanie", ktorá má formovať veriacich pre nasadenie vo verejnom živote. Zatiaľ ide o dvojročné večerné štúdium. Aj v Felerme existuje inštitút "Centrum Arrupe", ktorý sa venuje politickému školeniu kresťanov. Je priam požiadavkou doby budovať a y s t é m f o r m á c i e tak pre náboženskú ako aj ecociálnu oblasť /politiku, ekonomiu, ekológiu atď./ . Táto formácia však musí byť systematická a na viacerých úrovniach /miestnej, diecéznej, národnej i celocirkevnej/. Určité formácie je už možná aj vo farnostiach /misijských oblastiach/ napr. v forme biblických, modlitbových, vzdelávacích a iných krúžkov /viď napr. SKM v Mnichove/. C návrhoch tohto druhu s o nutnosti spolupráce kňazov s angažovanými kresťanmi sme sa podrobnejšie zaoberali na IV. sympóziu ÚSKÍ v r. 1980 /viď správu v ECHO č.24,1981/. Aj keď sa, bohužiaľ, väčšia časť z nich dosiaľ neuskutočnila, začiatky sú slubné.

()

MUDr. Ján Guňa g a patrí ku generácii šesťdesiatnikov. Vyrástol v okruhu akademickej mládeže, združenej okolo chorvátskeho pátra Tomislava Kolakoviča, ktorý pôsobil na Slovensku v rokoch 1944-46. Neskôr emigroval, dnes žije vo Švajčiarsku a je predsedom Ústredia slovenských katolíckych intelektuálov /ÚSKI/.

Ivan Jašek : KTO PODVRACIA REPUBLIKU ?

V učebniciach politickej ekonómie od päťdesiatych rokov až do dnes sa nezmenil základný postulát existencie ani cieľa socialistického štátu. Chce stále dokonalejšie uspokojovať potreby celej spoločnosti i jednotlivca. Toto krédo vyhlásil už vodca revolúcie Lenin zaradením politiky do úlohy pomocníka hospodárskeho rastu spoločnosti. V jeho spisoch sa dočítame o takých radikálnych názoroch, že "... politické úlohy zaujímajú podradné miesto vo vzťahu ku úlohám ekonomickým... Musí nám byť jasné, že úloha riadiť štát je predovšetkým a v prvom rade úloha hospodárska."

Pre takúto platformu socializmu by nebolo potrebné presviedčať masy a akákoľvek opozícia by dopredu stratila stúpenčov. Vytvárať rady národného zmierenia je z pohľadu teórie socialistického štátu protirečením už v podstate, pretože žiadna opozícia na svete si nekladie za cieľ rozvracať prosperujúci štát. Kde teda začínajú korene vzájomného obviňovania a kto to myslí dobre a vie, ako zabezpečiť potreby celej spoločnosti i jednotlivca?

Výsledky 40-ročného hospodárskeho rozvoja Československa sú dostatočne zachytené v záverečných ročných účtoch, hlavných referátoch zjazdov KSČ aj v stanoviskách vedenia štátu ku dôležitým spoločenským a hospodárskym udalostiam.

Prvá socialistická vláda v roku 1948 vznikla ústavnou cestou a spolu so všetkými ktorí ju do dnešných dní nasledovali, hlásala jednoznačný cieľ: vybudovanie socialistickej spoločnosti. Zákomom zo dňa 27. októbra 1948 bol vyhlásený prvý päťročný hospodársky plán rozvoja Československa, ktorý v hrubých rysoch vytvoril dnešnú ekonomickú štruktúru ČSSR. Jeho zámyery sa splnili, veď boli výlučne v polohe štruktúrálnych premien. Začal sa budovať mohutný všetko vyrábajúci priemysel a poľnohospodárstvo sa jediným dekrétom previedlo na bázu veľkovýroby. Ukázalo sa, že žiadne iné spoločenské zriadenie nemôže tak jednoducho a rýchlo dosiahnuť cieľe umožňujúce hospodárske zázraky. Šlo už iba o dosahovanie naplánovaných a očakávaných dobrých výsledkov.

Pri hodnotení druhej päťročnice v r. 1960 sa konštatovalo, že cez výrazné úspechy sa nepodarilo výraznejšie zrýchliť technický pokrok. Ten pokrok, ktorý začal byť rozhodujúcim znakom hospodárstva vo vojne porazených štátov Japonska a NSR. Naše výrobky na svetových trhoch odchádzali zo stupňov predvojnovnej slávy a nutnú modernizáciu novovznikajúcich aj zavedených priemyselných odvetví nebolo možné zabezpečiť bez dovozu modernej techniky z v tomto prípade výstižne nazvaných - nesocialistických štátov.

Tretej päťročnici určilo vtedajšie politické vedenie pod taktovkou Antonína Novotného vzostup spoločenskej výroby a zvýšenie národného dôchodku o viac než 42%. Pri jej hodnotení bolo konštatované, že plánované tempo rastu poľnohospodárskej výroby bolo nereálne a v priemysle také prenikavé zmeny v štruktúre výroby nemožní byť zabezpečené. V roku 1962 päťročnica ako celok stratila platnosť a hospodársky rozvoj bol riadený len operatívnymi ročnými plánmi.

Štvrtý päťročný plán formulovalo vedenie KSČ a štátu s vedomím starej ekonomickej zásady -

bez dostatočnej tvorby zdrojov nemožno rozvíjať ani socializmus. Aby produkovalo hospodárstvo viac ako stihla spotrebovať obrovská administratívna mašineria, siahlo sa po prvej ekonomickej reforme. Dostala názov "zdokonalenie sústavy riadenia národného hospodárstva". Ešte akôr ako päťročnica skončila, dozvedeli sme sa, že všetky vytýčené ciele aj cesty ich dozahovania boli natoľko závažné, že spôsobili rozvrat nielen spoločnosti, ale aj štátu.

Späť na cestu vytýčenú Leninom priviedlo republiku nové vedenie, ktoré sa vrátilo k metódam dôslednej centralizácie plánu a dosiahnutie hospodárskeho rozvoja hľadalo v komplexnom programe medzinárodnej socialistickej integrácie. Svoj hospodársky rozvoj sme opreli o metódu osvedčenú vo svetovej ekonomike a v spolupráci so štátmi s rovnakým spoločenským zriadením.

Už v priebehu šiestej päťročnice bolo zrejmé, že ani táto osvedčená metóda neprinesie očakávaný obrat k prosperite pre úplný rozpad hospodárstva našich susedov, Poľska a Maďarska. Nepomohli im ani mnohomiliardové dolárové pôžičky. Zdá sa, že práve naopak: spolupráca s voľným podnikateľským svetom im a návajúce aj nám vyrazil dych. Politici všetkých štátov integrácie videli na rozdiel od Lenina úlohu riadiť štát ako politickú, ktorej hospodárstvo má len pomáhať v regulovaní spoločnosti. Krátko na to sme mali možnosť zistiť, že ani hospodárstvo vedúcej sily bloku, ZSSR, nemá potrebný náboj prosperity. Veľmi nepríjemne tvrdo sme si vypočuli z tribúny nedávneho zjazdu ľudových poslancov najvyššieho soviету ZSSR, že ak naplnenie socializmu je v životnej úrovni a všestrannom zabezpečení spoločnosti, tak už bol vybudovaný vo Švédsku, Rakúsku a Švajčiarsku je vzialerým vzorom.

Kritika československej cesty k socializmu je veľmi stručná. Doterajší 40-ročný vývoj nedáva absolútorium ani jednej vláde od februára 1948, pretože ani jedna nezabezpečila trvalú prosperitu národného hospodárstva a svojimi nesprávnymi rozhodnutiami privádzali republiku do stále nových problémov.

Po vyskúšaní všakových metód a trvalom proklamovaní snahy vyrovnáť sa s hospodárstvom nesocialistických štátov, akými sú Rakúsko a EHS, sme sa dozvedeli z úst predsedu vlády dňa 24. augusta 1989, že "... zásadné problémy čal. ekonomiky však pretrvávajú. Naďalej prevažujú extenzívne črty hospodárskeho rozvoja, vcelku sa zlepšuje technická úroveň a kvalita našej produkcie, dochádza i k rastu celkových nákladov."

Má ešte niekto odvahu hľadať podvracačov republiky mimo oficiálnej hospodárskej a politickej štruktúry? Alebo či veríme na zázraky, že metódy riadenia označené novou alebo zdokonalenou sústavou riadenia naposledy nazvané "celkovou prestavbou spoločnosti a hospodárstva", ale vždy založené na centrálnom riadení, podriadenom politickým cieľom, a vylúčením samoregulácie výrobcov, prinesú konečne úspech? Lacnejšie, ale o bezperspektívnejšie, je hľadať vinníkov v širokej spoločenskej základni a súdiť ich pre podvracanie republiky.

Bratislava, september 1989.

Milan M. Šimečka : POLITICKÝ SÚDNY PROCES

V pondelok 14. augusta 1989, týždeň pred 21. výročím invázie piatich armád Varšavskej zmluvy do ČSSR, sa vládnuci režim na Slovensku rozhodol uväzniť dvoch najznámejších a najúspešnejších kritikov svojej politiky, Prof. Kusého a dr. Černogurského. Zdaniť ide o logický krok: moc sa cíti ohrozená neustále sa zrýchľujúcou eróziou socialistického tábora a očumieraním ešte nedávno večných dogiem. Roz-

hodla sa umlčať tých, ktorých považuje za svojich najväčších protivníkov dúfajúc, že exemplárnym trestom umlčí aj ďalších.

Ak ponechám v tejto úvahe bokom celkom zjavne a nezakryté ignorovanie práva na slobodu prejavu, ktoré vynesie našej krajine v zahraničí len ďalšie zahrievanie lavice hanby, vidí sa mi, že máme do činenia s nebyvalým porušením spoločenskej dohody, ktorá tu v rámci slovenskej politiky predsa len ako-tak platila. Za posledných dvadsať rokov sme mali len niekoľko skutočne politických väzňov, to znamená ľudí, ktorých moc poslala do väzenia na základe politického kálkulu so snahou potlačiť formovanie opozície. /Nezaratúvam do toho počtu procesy za náboženské paragrafy, pretože si myslím, že brutálny a nezmyselný útlak veriacich má svoje politické korene ešte v päťdesiatych rokoch a je dôsledkom nenávisťi komunistov voči katolíkom ako základni slovenského štátu, ktorého oživenie je však ne-reálne a preto dnes politicky nepodstatné./ Konzensus, ak sa to dá tak označiť, spočíval zaruba v tom, že policajná represia sa uplatňovala vždy predovšetkým tam, kde hrozilo spojenie s Prahou. Odtiaľ, mimochodom celkom správne, cítila moc vanúť demokracický vietor, ktorého sa smutnelne bála. Ostatne, bála sa každého spojenia s kýmkoľvek mimo Slovenska v presvedčení, že skutočne ohroziť ju môžu len idey a prax importované zvonku. Preto aj zrejme nie je náhoda, že za posledných dvadsať rokov sedelo vo väzení na taký malý počet politických väzňov privedla "cudzincov": židia manželka Kalinová, Čech Milan Simečka a Maďar Miklós Duray /dopĺňajú ich, pokiaľ viem, len Ličko a Polanský/. Z tohto pohľadu je uväznenie dvoch slovenských intelektuálov a obvinenie ďalších troch v jednej kauze najväčším úderom proti nezávislým aktivitám na Slovensku po 68. roku.

Zdanlivo logický mocenský zákrok je teda predsa len v rozpore s doterajšou slovenskou praxou. Či je to signál k premyslenému návratu starých policajných metód, alebo hysterická reakcia, ukáže budúcnosť. Prikláňam sa však k druhej verzii, že totiž tento čin odráža bezradnosť aparátu zoči voči sústredenému tlaku nových javov, na ktorý nenachádzajú slušnú odpoveď. Musí sa vyrovnávať s vymaňovaním sa kultúry spod normalizačných pút, s nebyvalou činnosťou a politickým zrením ochrancov prírody, rastom sebedomia katolíkov, naznačeným marcovou manifestáciou apred pol dru-

ha roka a napokon síce opatrnou, ale predsa len zreteľnou kryštalizáciou nezávislých opozičných štruktúr. Aparát sa nechce podriadiť vynúteným ťahom, ktoré by sa dali zhrnúť pod pojem "represívna tolerancia", známy a úspešne zavedený na Západe, pretože sa asi desí predatavý, čo sa stane, keď sa tolerancia vymkne jeho kontrole a tieto javy sa začnú prekryvať a spájať.

Kriminalizovania nezávislých intelektuálov, ktorí sa na verejnosť obracajú prostredníctvom západných rozhlasových staníc /keďže náš rozhlas im slobodný prejav neumožňuje/ a samizdatových časopisov, sa má zrejme došiahnuť dvojaký účinok: umlčať konkrétnych ľudí uväznením a aktívnu verejnosť pridušiť strachom, oddeliť ju od "disidentov" pomocou výčitiek svedomia, ktoré voči nim bude mať, pretože - ako je moc presvedčená - sa nepostaví na ich obranu.

Je to typický príznak "starého myslenia" našej predstavbovej vlády. Ešte stále žije v predstave, že na vine všetkému sú jednotlivci, že opozícia je umelo tvorená a organizovaná niekoľkými ľuďmi, bez ktorých sa rozpadne. Ešte stále sa spolieha aj na to, že výstražné signály fungujú rovnako, ako pred desiatimi rokmi.

Ako to už býva, rozpadajúca sa moc robí v sebaobrane vynútené chyby, ktoré spätne urychľujú jej rozpad. Uväznením Prof. Kusého a dr. Čarnogurského fakticky dotvorila a legitimizovala /samozrejme nie vo svojich očiach/ skutočnú opozíciu a nie hocijakú, lež schopnú prekonať názorové rozdiely v záujme demokracie - bývanie marxistu a katolíka v "spoločnom dome" Justičného paláca je toho symbolizujúci dokladom. A slovenská verejnosť, ktorá doteraz viacmenej len prizerala českým snahám o prebugenie vedomia občanov, že ľudské práva a sloboda prejavu nie sú luxus, ale v záujme našej budúcnosti holá nutnosť, dostala veľmi konkrétny podnet. Vláda jej ponúkla šancu, aby sa protestom proti väzneniu zbavila strachu a sformovala tak základy pre budúcu platformu národného zmierenia, do ktorého nakoniec možno zahrnie aj nešťastnú vládu, ak táto včas, to znamená hneď, väznených prepustí.

— 000 —

LIST DR. MILANA ŠIMEČKA DO VÄZENIA

Ján Čarnogurský /1.1.1944/ 27.8.1989
ÚW - MS PS 1077
812 58 Bratislava

Milý Jano,
máš už odkrútené dva týždne, čo je podľa mňa dosť na to, aby si človek mohol spracovať jednu dôležitú ľudskú skúsenosť. Takže keby bolo na mne, povedal by som: stačilo, poď domov! Lenže na mne to nezáleží a nezáleží ani na Tebe, a dosť dobre ani nevieme, na kom záleží. Ty by si asi pristal na tvrdenie, že je to v Božích rukách, čo sa mi od začiatku tak javí. Či je to útecha, to musíš precítiť hlavne Ty. Justičák, ako si ho pamätám, je celkom slušné väzenie, oveľa lepšie ako Ružný. Priestornejšie cely, svetlejšie a neturecky záchod. Pomerne asketická bytosť, akou si Ty, by tam nemala mať existenciálne problémy, okrem tých, ktoré plynú z neslobody, z nemožnosti dotknúť sa detí a ženy, komunikovať s ľuďmi, ktorých si sám vyberieš a nie s tými, ktorých Ti pridelia. Lámem si hlavu, čo to znamená, nepochybne si ju lámeš aj Ty. Obvinenia sú groteskné, pozostávajú z citátov ako na stredovekých koncilocho a pokiaľ by mal byť relevantný ich obsah, malo

malo by byť s Vami vo väzení najmenej desiatitisíc ľudí, včítane mnohých autorov článkov v oficiálnej tlači. Ako právnik to sám vieš najlepšie. Takže všetko sa dá vysvetliť iba ako útok na nezávisle mysliacu slovenskú inteligenciu. /Teraz naozaj neviem, či toto tvrdenie cenzúra znesie, ale nemôžem poďať nijaké iné vysvetlenie./ Pričom dôraz je iste na slove "slovenské", lebo výber bol starostlivý, hoci sa opieral o podpisy, ale aj tak vypálil ako narezírovany, podľa hesla Päť jednou ranou, v celom spektre životopisov, skúseností a názorov. Tým všetkým sa raz veľmi sprehladní národná história týchto rokov. Pretože prípad nemá perspektívu v Čechách, uchýľujem sa k vysvetleniu, že ktosi chcel prebudiť aj slovenskú spoločnosť a pripomenúť, že nie je len Praha. Nemôžem však prísť na to, kto to bol, takže opäť končím u Teba tak blízkeho vysvetlenia. Pri-tom všetkom chápem, že rola v takomto vyššom zámere nie je asi nijako príjemná. Viem si však predstaviť, čo všetko Ti

pri prežívaní takej role pomáha. Mám tu iba Bibliu pre deti a tam by som asi ťažko hľadal citát na takú situáciu. Nepochybne si ho najdeš sám, čo Ti dodá posilu.

Bol som u Váa a zistil som na prvý pohľad, že o Martu a rodinu si starosti robiť nemusíš. Tým nechcem povedať, že by si im nechýbal, ale jednoducho len to, že sa nemusíš trápiť. Od spoluprášňov sa rýchlo dozvieš, že práve pochybnosť o rodine a o tom, aký vzťah majú ich blízky teraz k nemu je ich najväčšou traumou. Ja som sa napočúval týchto úvah dosť a dosť. Právník je vo väzení vítanou osobnosťou, viem si predstaviť tie bezplatné konzultácie, ktoré poskytuješ. Táto práca Ti nepochybne zvýši kvalifikáciu, Perry Masonovi chýbala ku skutočnej veľkosti už iba táto práca. Keď raz prišiel za mnou do Ružyne môj prvý obhajca, nebola voľná žiadna miestnosť, a tak nás referent pustil do neakej kutice priamo medzi celami. Keď mládenec videl tie mreže a okienka, celý sa striasol a priznal, že to nie je práve povzbudzujúci pohľad. A nezavrelí ho zakrátko po tom!

Konverzijem v ľahkom tóne, lebo stále neverím v ozajtný súd a trest. Nepasuje mi to do súčasného sveta. V Poľaku je človek Tvojich názorov ministerským predsedom, je vôbec prípustné, aby bol taký rozdiel medzi krajinami rovnakého historického osudu? Ale aj ten dotýčny má za sebou rok v podobnom zariadení. Ďalej sa mi nechce veriť, lebo si viem živo predstaviť, čo by sa dialo, keby ste prišli pred súd s tým, čo je v obvinení. Nepovedal niekto vysoko postavený, že pre názory u nás nikoho prenasledovať nebudeme?

Samozejmne sa už stalo aj to, čo som si nevedel predstaviť. Ako je to s konkrétnymi ľuďmi, ktorí by pri tom všetkom museli byť. Môže v dnešnom bode dejín niekto z nich ešte povedať, že vlastne nevedel o čo ide a že svedomie nemá vstupovať do štátneho úkonu, za ktorý je človek platený? Musím sa aj tak pozerať stále na kalendár, či je naozaj rok 1989 a či sa naozaj stalo všetko, čo sa stalo. Bol by som najradšej, keby toto bol posledný list, ktorý píšem do väzenia. Veľmi Ťa, Janko, zdravím a prajem Ti, aby Ti tvoja viera úctane pomáhala.

Drž sa a dbaj na zdravie

Tvoj Milan

S P R Á V Y

J. D. : PŮT V NITRE

12. a 13. augusta 1989 sa konala v Nitre tradičná púť k Matke Božej. Tentoraz sa však niesla v inej atmosfére, ako po iné razy. Ordinár nitrianskej diecézy, dr. Štefan Janega, na nátlak štátnej správy, preložil tesne pred púťou správcu fary na Kalvárii, ep. Františka Rébeka, do obce Čierne, na poľských hraniciach. Dôvodom bola minuloročná púť v Nitre, na ktorej sa zúčastnilo do 100 tisíc veriacich. Potom oznámili úrady spolu s predstaviteľmi biskupstva novému správcovi fary, ep. Čičmancovi, že tento rok sa laici nemôžu nijakým spôsobom podieľať na nočnom programe. Nočný program si vzal na starosť sám kanonik nitrianskeho biskupstva, Viktor Rašovec. Veriaci laici reagovali tak, že vyhlásili tohoročnú púť za "tichú", čím sa malo vyjadriť, že Cirkev v Československu je stále umlčaná a zároveň, že ľudského ducha nemožno umlčať, že ak úrady nedovolia nahlas vysloviť prosby veriacich, veriaci sa zídu a budú sa za tieto prosby modliť spolu, ale potichu.

V tomto zmysle bola na tohoročnej nitrianskej púti centrálnou udalosťou Krížová cesta o polnoci, v mlčaní a s horiacimi sviečkami. Pri každom zastavení Krížovej cesty stálo 4 tisíc ľudí v tichu 5 - 7 minút. Celá Krížová cesta trvala hodinu a 40 minút. Pri poslednom zastavení na vrchu Kalvárie všetci prítomní kľúčali na zemi.

D O K U M E N T Á C I A

Správa ZNB hl. mesta Bratislavy
a Zs. kraja
Odbor vyšetrovania Štátnej bezpečnosti
PSČ 832 23

VS-ČVS-545/89 V Bratislave dňa 17.8.1989

U Z N E S E N I E

Podľa § 160 ods. 1 Tr. por. začínam trestné stíhanie a súčasne podľa § 163 ods. 1 Tr. por. s t í h a ň m :

Potom sa mladí ľudia spontánne zhromaždili pri budove bývalého misijného domu, kde až do rána spievali v kruhu náboženské piesne.

Nočný program sa odohrával za prítomnosti ľudových milícií, ktoré boli umiestnené v neďalekom parku a veľkého množstva príslušníkov Štb. Celé prvé poschodie misijného domu mali obsadené príslušníci Bezpečnosti, na streche boli umiestnené reflektory, do noci bol prítomný predseda ONV v Nitre, p. Balla a cirkevný tajomník Pavol Škerlanec.

V nedeľu o 10.00 bola slávnostná sv. omša, ktorú slúžil ordinár, dr. Janega. Po omši, pri piesni "O Mária bolestivá", ktorá je národnou piesňou k Patrónke Slovenska, rozvinul Ing. Jozef Sádovský z Kmeťova slovenský znak a počas piesne ho držal v rukách. Pri odchode domov ho príslušníci Štb zadržali a po 1-hodinovom výsluchu na neďalekej VB mu slovenský znak vzali.

V nedeľu bolo prítomných v Nitre asi 50 tisíc pútnikov.

- 1/ JUDr. Ján ČARNOGURSKÝ, nar. 1.1.1944 Bratislava, čs.št.prísl., slov. národnosti, ženatý, bez prac. pomeru, bytom Bratislava K. Adiera č. 10,
- 2/ PhDr. Miroslav KUSÝ, CSc., nar. 1.12.1931 Bratislava, čl.št. prísl., slov.národnosti, ženatý, vedec-ký pracovník URBION Bratislava, bytom Slowackého č. 21.

3/ Hana ŠOLCOVÁ - PONICKÁ, nar. 15.7.1922 Halič, čs.št.prísl., slov. národnosti, dčchodkyňa, vdova, bytom Bratislava Čičerinova č. 10,

4/ Anton SELECKÝ, nar. 17.6.1950 Trenčín, čs.št.prísl., slov. národnosti, ženatý, technik v Geologickom ústave D. Šúra Bratislava, bytom Bratislava Belinského č. 24,

5/ MUDr. Vladimír MAŇÁK, nar. 11. 2. 1923 Poprad, čs. št. príslušnosti, slovenskej národnosti, rozvedený, dčchodca, bytom Bratislava, Šmerulova č. 24, /predtým Aladár MAŇÁK/

A/ Ako obvinených z trestného činu poburovania podľa § 100 ods. 1 písm. a/ Tr. zákona, pretože na podklade zistených skutočností je dostatočne odôvodnený záver, že všetci menovaní spoločne z nepriateľstva k socialistickému spoločenskému a štátnemu zriadeniu republiky napísali v prvej polovici mesiaca august 1969 výzvu zameranú na zdiskreditovanie internacionálnej pomoci vojak Varšavskej zmluvy v roku 1966, hanobí v nej čelných predstaviteľov strany a štátu, ktorí v období po auguste 1968 sa dostali do funkcií a urážlivým spôsobom znevažujú spoločenský vývoj v ČSSR za ostatných 20 rokov, ktorí zasílali na Úrad vlády SSR, ČSTK Bratislava a Literárny týždenník Bratislava a Ján ČARNOGURSKÝ aj vysielajú Radio Slobodná Európa, za účelom zverejnenia tejto výzvy.

B/ Stíham JUDr. Jána ČARNOGURSKÉHO ako obvineného z trestného činu podvracania republiky podľa § 98 ods. 1 Tr. zák., pretože na podklade zistených skutočností je dostatočne odôvodnený záver, že menovaný od druhej polovice roku 1988 až do súčasnej doby v Bratislave vydával a rozširoval bez povolenia časopis pod názvom "Bratislavské listy" kde:

- v čísle 2/88 na strane 3 zverejnil pod názvom "Ochrániť hospodárstvo zdoľa" svoj vlastný článok v ktorom okrem iného uviedol: "... korane nášho zastávania nie sú len v hospodárstve. Sú hlbšie a sú ideologickej povahy. Spočívajú v komunistickom presvedčení, že človek je do nekonečna manipulovateľný ... Politické podmienky nového začiatku. Medzi ne patrí i zmena v politickom účinkovaní komunistickej strany. Ukázalo sa, že doterajšia strana nie je schopná inšpirovať ľudí k intenzívnejšej práci".
- v čísle 1/89 na strane 3 zverejnil svoj vlastný príspevok pod názvom "Prípád Ivana Polanského", v ktorom o.i. uviedol, že Polanský v Historických zápisníkoch dokazoval, že dr. Tiso robil čo mohol na obmedzenie vplyvu Nemcov na Slovensku. Na záchranu Židov a na udržiavanie prijateľných pomerov počas vojny a súčasne tvrdí, že trestné stíhanie Ivana Polanského bolo protizákonné a hanobí prácu orgánov činných v trestnom konaní.
- v čísle 2/89 na strane 1 vo vlastnom článku "Videné od Dunaja", čo je jeho referát, ktorý predniesol v Prahe na seminári kresťanských skupín o problémoch rozdelenej Európy, vidí osud Európy s nádejou a kladie i Západu otázku v čom môže byť slovenský svet prínosom pre zjednotenú Európu. O.i. uvádza: "Komunizmus historicky vznikol na protikresťanských pozíciách a stále na nich zotráva. Jeho praktické pôsobenie v Strednej a Východnej Európe je katastrofálne. Zanecháva za sebou nielen milióny mŕtvych, ale aj relatívny úpadok Strednej a Východnej Európy, v porovnaní so všetkými ostatnými časťami sveta, vrátane tzv. tretieho. Svojím doterajším pôsobením sa plne zaraďuje do spomenutej his-

torickej schémy a podľa môjho názoru schéma sa na komunizme naplní do konca - komunizmus zanikne a tak sa prekona súčasné rozdelenie Európy", čím z nepriateľstva k soc. spoločenskému a št. zriadeniu republiky vykonával podvratnú činnosť proti jej spoločenskému a št. zriadeniu.

C/ Stíham PhDr. Miroslava KUSÉHO, CSc., ako obvineného z trestného činu podvracania republiky podľa § 98 ods. 1 Tr. zák., pretože na podklade zistených skutočností je dostatočne odôvodnený záver, že menovaný z nepriateľstva k socialistickému spoločenskému a štátnemu zriadeniu republiky, prostredníctvom rozhlasovej stanice Slobodná Európa vedie proti ČSSR ústavné podvratnú činnosť, tým, že vo svojich príspevkoch hrubo skresľuje pomery v ČSSR, útočí na ústavný princíp vedúcej úlohy KSC, spochybňuje formy socialistického rozvoja spoločnosti a hanobí čelných predstaviteľov strany a štátu, čo dokazujú najmä nasledovné výroky:

- v príspevku "Problematika právneho štátu" odvysielaného dňa 10. 4. 1989 o.i. uviedol: "Podľa paragrafov hlavy o trestných činoch proti republike je možné kedykoľvek odsúdiť prevážnu časť obyvateľov. Stačí im príklepnúť nepriateľstvo voči dnešnému rozkladajúcemu sa socializmu, či úmysel rozvracať ho. Akoby už nebol dosť rozvrátený tým, ktorí ho riadia, usmerňujú a rozvíjajú stále iným smerom".
- v rozhlasovom príspevku "O vyhladkách socializmu" uverejnenom v RSE dňa 5.7.1989 o.i. uviedol: "Samani majú svoje magické slová, zaklínadlá. Nikto nevie čo tieto slová znamenajú, ani samotní samani nie... Zaklínadlom dnešných samanov je slovo socializmus. Nikto už nevie, čo toto slovo v súčasnosti naozaj znamená... Už proti socializmu s ľudskou tvárou namietali, že pripúšťajú len socializmus bez prívlastkov. Títo samani už dávno stratili svoj ideologický vplyv tým, že ich zaklínadlá nefungovali a ani dopesiaľ nefungujú... Zostáva im už len moc. Dešifrované od-ideologizovanie zaklínadiel odhaľuje vratké základy ich samanskej moci ... Ideologické zaklínadlá sú dobré len pre blahobyť samanov. Národ nimi nenasytíš, nanajvýš dosiahneš, že ich má plné zuby".
- v príspevku "Vedúca úloha strany" uverejnenom v RSE dňa 7. 1. 1989 uviedol: "Proti policajne-prokuratorskému výkladu vyslovovať najmä pochybnosti o vedúcej úlohe strany znamená trestný, protiuštatný čin, pretože tento princíp je zakotvený v existujúcej ústave ... Ono je to ako s tým vlkom a s tou kozou: I demokratizovať, zaviesť právny štát, ale aj zachovať, či dokonca rozvinúť princíp vedúcej úlohy strany. Je niečo vôbec také možné?"
- v príspevku "Obraz vnútorného nepriateľa" odvysielaného v RSE dňa 22.1.1989 o.i. uviedol: "Jakešovské vedenie má skutočného nepriateľa - slušných ľudí, ktorí vyžadujú nápravu v hospodárstve i v spoločenskom a politickom dianí, všetkých občanov, ktorí chcú prežiť zmysluplný život a nádejami na lepšie časy pre ďalšie generácie a tak si komunistická strana vymýšľa obraz fiktívneho nepriateľa, zanovitého odporcu sociálneho pokroku riadeného západnými centrami ..."
- v závere príspevku "Demokracia, vedúca úloha strany, socializmus" uverejnenom v RSE dňa 6. 2. 1989 o.i. uviedol: "Demokratické vedenie jednóu stranou, ako ústavný princíp je protirečenie. Totalitné vedenie jednóu stranou je nezlučiteľné s demokratizáciou... Ak má byť nová ústava ústavou demokratického právneho štátu, nemá v nej princíp vedúcej úlohy strany čo robiť".

C ě ť v o d n e n i e :

Uznesením vyšetrovateľa zo dňa 14. 8. 1989 sp.zn.VS-ČVS-545/89 bolo začaté trestné stíhanie a súčasne vznesené obvinenie JUDr. Jánovi ČARNOGURSKÉMU, PhDr. Miroslavovi KUSÉMU, CSc., Hane ŠOLCOVEJ - PONICKEJ, Antonovi SELECKÉMU a MUDr. Vladimírovi MAŇÁKOVI pre trestný čin poburovania podľa § 100 ods. 1 písm. a/, ods. 2, ods. 3 písm. a/ Tr. zák. a pre prečin proti verejnému poriadku podľa § 6 písm c/ Zákona č. 150/69 Zb. o prečinoch. Súčasne bolo dr. Miroslavovi KUSÉMU, CSc. vznesené obvinenie pre trestný čin poškodzovania záujmov republiky v cudzine podľa § 112 Tr. zák. Uznesením mestského prokurátora v Bratislave sp.zn.LKv 953/89 zo dňa 16. 8. 1989 bolo vyššie uvedené uznesenie vyšetrovateľa zrušené ako nedôvodné až na skutok, ktorým sú všetci stíhaní pre trestný čin poburovania podľa § 100 ods. 1 Tr. zákona, ktorý je vo výrokovej časti tohoto uznesenia uvedený pod bodom A/. Súčasne dal mestský prokurátor pokyn, aby vyšetrovateľ vo veci znova rozhodol a konal. Po doplnení spisového materiálu o ďalšie dokumenty, je dôvodné podozrenie zo spáchania skutkov uvedených pod bodom B/ a C/. výrokovej časti tohoto uznesenia J. Čarnogurským a M. Kusým. Tieto skutky vykazujú pojmové znaky skutkovej podstaty trestného činu podvracanie republiky podľa § 98 ods. 1 Tr. zákona.

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti, pretože je dôvodné podozrenie, že vyššie menovaní spáchali označený trestný čin, rozhodol som tak, ako je to uvedené vo výrokovej časti tohto uznesenia.

POUČENIE : Proti tomuto uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorú je možné podať u vyšetrovateľa do 3 dní od oznámenia uznesenia. Sťažnosť nemá odkladný účinok.

Vyšetrovateľ ŠtB

JUDr. VERČÍK Ladislav

Pán prezident,

dňa 17. augusta 1989 bolo vznesené obvinenie za trestný čin poburovania podľa § 100 tr. zák. proti univerzitnému profesorovi PhDr. Miroslavovi Kusému, JUDr. Jánovi Čarnogurskému, spisovateľke Hane Ponickéj, doc. MUDr. Vladimírovi Maňákovi a Antonovi Seleckému. Prof. Kusý a dr. Čarnogurský sú zároveň stíhaní pre trestný čin podvracania republiky podľa § 98 tr. zák. a bola na nich uvalená väzba.

Trestné stíhanie a uväznenie menovaných nás naplnia obavami. Ich oznámenie položiť kvety na smiatku mŕtvych nebolo trestným činom, lež ľudsky dôstojným zámerom, na ktorý má každý občan právo podľa svojho preavedenia. Ak vyslovili niekedy tvrdé a nepríjemné myšlienky, môže s nimi niekto nasúhlasiť, môže ich tvrdenia vyvrátiť, ako sa to deje všade na svete, ale nemožno ich preto postaviť pred súd - lebo každý má právo na slobodu myslenia a na slobodu prejavu. Toto právo podľa vyhlášky 120/76 Zb. "zahrňa slobodu vyhladávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomné alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo akýmkoľvek inými prostriedkami podľa vlastnej voľby". Toto právo je zakotvené vo všetkých medzinárodných dohodách posledných rokov od Helsínk po Viedeň. Vo všetkých demokratických štátoch ho používajú tak prívrženci, ako aj kritici vlád.

Trestné stíhanie menovaných oddaluje nevyhnutný celospoločenský dialóg o našej budúcnosti a poškodzuje povest našej krajiny v zahraničí. Preto sa na Vás, pán prezident, obraciam so žiadosťou, aby ste využili svoje ústavné právomoci a vykonali potrebné kroky, aby ich trestné stíhanie bolo zastavené, obvinenie zrušené a aby Prof. Miroslav Kusý a dr. Ján Čarnogurský boli prepustení na slobodu.

V Bratislave dňa 30. augusta 1989

Alexander Dubček, bývalý prvý tajomník ÚV KSČ, Doc. PhDr. Michal Dzvonič, historik, Elena Dzvoničová, bývalá redaktorka rozhlasu, PhDr. Michal Gáfrík, literárny kritik, Helena Gondová, technická pracovníčka, PhDr. Milan Hamada, literárny historik, Ing. Robert Horenčár, ekonóm, Ivan Hoffmann, pesničník, Marien Huba, akademický sochár, RNDr. Mikuláš Huba, ekolog, PhDr. Jozef Jablonický, historik, Ivan Kadlecík, spisovateľ, Roman Kaliský, bývalý redaktor Kultúrneho života, Milan Knažko, herec, Prof. PhDr. Ján Kocka, vedecký pracovník, Prof. Ing. Hvezdón Kóčtúch, vedecký pracovník, Ján Ch. Korec, katolícky biskup, MUDr. Silvester Krčmery, st., lekár, Doc. PhDr. Ivan Laluha, vedecký pracovník, Ing. Ján Langoš, výskumný pracovník, Katarína Lazarová, spisovateľka, RNDr. František Mikloško matematik, Oleg Pastier, básnik, Jozef Sivák, historik filozofie, prom. hist. Ladislav Snopko, pamiatkár, PhDr. Július Strinka, bývalý vedecký pracovník SAV, Martin M. Šimečka, spisovateľ, Doc. PhDr. Milan Šimečka, spisovateľ, Dr. Alex Tahy, historik, MUDr. Peter Tatár, ekolog, Doc. PhDr. Ján Uher, vedecký pracovník, Ludvík Vaculík, spisovateľ. Ing. Miroslav Zigmund, cestovateľ.

Za hodnovernosť súhlasu menovaných signatárov s textom listu ručia títo vlastnoručne podpísaní:

TELEGRAM Z POĽSKA

Varšava, 30.8.1989

pani Marta Čarnogurská
Adlerova 10
841 02 Bratislava

posielame naše srdečné prania a pozdravy v týchto pre Vás ťažkých chvíľach - sme s vami - urobíme z našej strany všetko možné, aby Janko bol čoskoro na slobode
Zbigniew Bujak
Adam Michnik

Tajné sovietsko - nemecké dohody uzavreté v súvislosti s prepadnutím a rozdelením Poľska v roku 1939
/Týždenník : Argumenty a fakty, Moskva, 11. 8. 1989./

Tajný dodatočný protokol k dohode z 23. augusta 1939.

V súvislosti s podpísaním paktu o neagresii medzi Nemeckou Ríšou a zväzom Sovietskych Socialistických republík, dolupodpísaní splnomocnení oboch strán predjednali prísne konfidencionálne rozhraničenie sfér vzájomných záujmov vo Východnej Európe. Výmena názorov dala nasledujúci výsledok :

- 1/ V prípade územia - politických zmien na územiach, ktoré podliehajú baltickým štátom /Fínsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko/ bude severná hranica Litvy súčasne predstavovať hranicu záujmových sfér Nemecka a ZSSR. Obe strany pritom uznávajú záujem Litvy o oblasť Viilna.
- 2/ V prípade územných a politických zmien oblastí, ktoré patria do poľského štátu, budú sféry záujmov Nemecka a ZSSR rozhraničené približne čiarou riek Narvy, Visly a Sanu. Otázka, či je záujmom oboch strán udržanie nezávislého poľského štátu a aké hranice má mať ten štát, môže byť definitívne uzavretá jedine v priebehu ďalšieho vyvoja politickej situácie. V každom prípade rozhodnú túto otázku obe vlády cestou priateľskej dohody.
- 3/ Vo vzťahu k juhovýchodnej Európe zdôrazňuje sovietska strana svoj záujem o Besarábiu. Nemecká strana oznamuje svoj úplný nezáujem o túto oblasť.
- 4/ Tento protokol uchovávajú obe strany v prísnom utajení.

Moskva 23. augusta 1939

V mene vlády Nemeckej Ríše	Z poverenia vlády ZSSR
J. Ribbentrop	V. Molotov

Sovietsko - Nemecká dohoda o priateľstve a hraniciach

Po páde bývalého poľského štátu vláda ZSSR a vláda Nemeckej Ríše považujú za svoju výlučnú povinnosť obnovenie mieru a poriadku na tých územiach a zaistenie národom tam bývajúcim mierového života v súlade s ich národným charakterom. S týmto cieľom dospeli k nasledovnej dohode :

- čl. I. Vláda ZSSR a vláda Nemeckej Ríše určujú ako hranicu svojich vzájomných štátnych záujmov na území bývalého poľského štátu líniu vyznačenú na priloženej mape /líniu riek Pisy, Narvy, Bugu, Sanu/, ktorá bude podrobnejšie určená v dodatočnom protokole.
- čl. II. Obe strany uznávajú hranicu svojich štátnych záujmov určenú v čl. I za konečnú a odmietnu všetko zasahovanie tretích mocí v tejto veci.
- čl. III. Nutnú reorganizáciu verejnej administratívy vykoná na západ od čiar určenej čl. I vláda Nemeckej Ríše, v oblastiach na východ od tejto čiar vláda ZSSR.
- čl. IV. Vláda ZSSR a vláda Nemeckej Ríše považujú túto dohodu za pevný základ ďalšieho rozvoja priateľských vzťahov medzi našimi národmi.
- čl. V. Táto dohoda podlieha ratifikácii. Výmena ratifikačných dokumentov sa vykoná v Berlíne v čo najkratšom čase. Dohoda nadobúda platnosť po podpísaní. Vykonaná v dvoch exemplároch v jazyku ruskom a nemeckom.

Moskva 28. septembra 1939

V mene vlády Nemeckej Ríše	Z poverenia vlády ZSSR
J. Ribbentrop	V. Molotov

Tajný dodatočný protokol.

Nižšie podpísaní splnomocnení konštatujú dosiahnutie dohody v nasledovnom :

Tajný dodatočný protokol podpísaný 23. augusta sa mení v bode 1. tak, že územie Litovského štátu bude zahrnuté do sféry záujmov ZSSR, pretože sa na druhej strane kraj Lublin a časť kraja Varšava zahrnú do sféry záujmov Nemecka /porovnaj mapu, pripojenú k dneš podpísanej dohode o priateľstve a hraniciach/. Hneď, ako vláda ZSSR vykoná špeciálne kroky na ochranu svojich záujmov na litovskom území, bude unešná sovietsko - nemecká hranica zmenená tak, aby prebieha-

la prirodzeným a jednoduchým spôsobom, t. zn. zeme Livland /Memel/, ktoré ležia juhozápadne od čiar vyznačenej na mape pripadnú Nemecku. Bolo tiež dohodnuté, že horeuvedené konanie ZSSR nepoškodí jestvujúce nemecko - litovské hospodárske dohody.

Moskva 28. septembra 1939

V mene vlády Nemeckej Ríše	Z poverenia vlády ZSSR
J. Ribbentrop	V. Molotov

Tajný dodatočný protokol.

Pri podpísaní sovietsko - nemeckej dohody o hraniciach a priateľstve doli podpísaní splnomocnení dohodli nasledovné :

Obe strany nepripustia na svojich územiach akúkoľvek poľskú agitáciu, ktorá by mohla preniknúť na oblasť druhého štátu. Obe strany podobnú agitáciu zlikvidujú na svojom území v samom zárodku a vzájomne sa budú informovať o účelných krokoch, ktoré podnikajú v tejto veci.

Moskva 28. septembra 1939

V mene vlády Nemeckej Ríše	Z poverenia vlády ZSSR
J. Ribbentrop	V. Molotov

Deklarácia Sovietskej vlády a vlády Nemeckej Ríše.

Vláda Nemeckej Ríše a vláda ZSSR podpisujú dnešnú dohodu vyriešili otázky, ktoré vznikli v dôsledku rozkladu poľského štátu, tvoriac takto mocný základ dlhotrvajúceho mieru v Európe. Vyjadrujú spoločný názor, že zakončenie súčasnej vojny medzi Nemeckom na jednej strane a Anglickom a Franciou na druhej strane, by zodpovedalo záujmom všetkých národov. Preto tiež obe vlády - v prípade potreby spolu a inými spriatelými štátmi - zamerajú svoje spoločné úsilie, aby podľa možnosti rýchlo dosiahli tento cieľ.

Ak by však úsilie oboch vlád neprinieslo úspech, vtedy sa stane zrejme, že za pokračovania vojny sú zodpovedné Anglia a Francie. V prípade ďalšieho trvania vojny budú vlády ZSSR a Nemecka vzájomne konzultovať kroky, ktoré je nutné podniknúť.

Moskva 28. septembra 1939

V mene vlády Nemeckej Ríše	Z poverenia vlády ZSSR
J. Ribbentrop	V. Molotov